

ගෘහ අවදානම් තත්ත්ව

ළමා සෞඛ්‍ය සහ සංවර්ධන සටහන්පතේ මුල් පිටුවල දක්වා ඇති විශේෂයෙන් රැකබලාගැනීමට හේතුවට අමතරව, කායිකව හෝ මානසිකව දරුවා අවදානමකට පත්විය හැකි නිසා වැඩි අවධානයක් දියයුතු එහෙත් සංවේදී හා (එම හේතු) ප්‍රකාශයට පත් වුවහොත් දරුවා සමාජයෙන් අපකීර්තියට පත්වීමට හේතු විය හැකි නිසා විශ්වසනීය ලෙස තබාගතයුතු කරුණු කිහිපයක් ගෘහ අවදානම් තත්ත්වයන් ලෙස හැඳින්වේ. එමනිසා මෙම කරුණු කේත අංකයක් මගින් පමණක් දක්වන අතර එය Z කේතය ලෙසින් හැඳින්වේ.

තමා භාරයේ සිටින වයස අවුරුදු 5ට අඩු දරුවන්ට පහත ලැයිස්තුවේ දක්වා ඇති ගෘහ අවදානම් තත්ත්වයන් ඇත්දැයි පවුල් සෞඛ්‍ය සේවා නිලධාරීන් විමසීමෙන් විය යුතුය. දරුවකුට එවැනි ගෘහ අවදානම් තත්ත්වයක් ඇති බව නිශ්චය කිරීමට ප්‍රථම එම දරුවා මෙම කරුණු නිසා **එම අවස්ථාව වනවිට** කායිකව හෝ මානසිකව අවදානමකට බඳුන්වී සිටිදැයි සලකා බැලීම ඉතා වැදගත් වේ. එවැනි ගෘහ අවදානම් තත්ත්වයන් හඳුනාගත්තේ නම් ළමා සෞඛ්‍ය සහ සංවර්ධන සටහන්පතේ බී කොටසේ අදාළ කොටුවේ එම තත්ත්වයට අදාළ කේත අංකය (1-10) සහ එය හඳුනාගත් දිනය සටහන් කළ යුතු වේ. ගෘහ අවදානම් තත්ත්වය නිවැරදි වූ කළ එම තත්ත්වයට අදාළ කේත අංකය සහ දිනය තනි ඉරකින් කපා හැර එසේ ඉවත් කළ දිනය එම කොටුවේ සටහන් කළ යුතුය. එසේම නැවතත් යම් ගෘහ අවදානම් තත්ත්වයක් හඳුනාගත්තේ නම් අදාළ අංකය හා හඳුනාගත් දිනය පෙර සඳහන් කළ ආකාරයටම සටහන් කළ යුතුය.

ගෘහ අවදානම් තත්ත්වයක් නැතැයි 0 යොදා නිරීක්ෂණය කළ දිනය සටහන් කළ යුතුය.

කේත අංකය	ගෘහ අවදානම් තත්ත්වය (Z)
0	ගෘහ අවදානම් තත්ත්ව නැත
1	දරුවා රැක බලාගැනීමට මව/පියා නොසිටීම
2	ප්‍රධාන රැකබලාගන්නාගේ මානසික/කායික නොහැකියාව
3	ස්ථිර රැකබලාගන්නෙක් නොසිටීම
4	දරුවා කෙරෙහි අවධානය අඩු කරවන තරම්, රැකවරණය පිළිබඳ වගකීම් සම්භාරයක් දැරීමට ප්‍රධාන රැකබලාගන්නාට සිදුව තිබීම
5	මව/පියා/ප්‍රධාන රැකබලාගන්නා/පවුල් ඒකකයේ අයකු මත්ද්‍රව්‍යයන්ට ඇබ්බැහි වීම
6	ගෘහස්ථ ප්‍රචණ්ඩත්වය/ආරවුල්, දරුවා අපයෝජනයට හෝ නොසලකා හැරීමට බඳුන් වීම
7	ස්ථිර පදිංචි ස්ථානයක් නොමැති වීම
8	දිළිඳුභාවය සහ ආහාර අනාරක්ෂිතභාවය
9	ඉතා අපිළිවෙල සහ අපිරිසිදු නිවසක් වීම
10	නිවසේ සමාජ විරෝධී ක්‍රියාකාරකම් සිදුවීම

ගෘහ අවදානම් තත්ත්වයන් ඇතැයි හඳුනාගැනෙන දරුවන් සිටින පවුල් ඇත්නම් සෞඛ්‍ය කාර්ය මණ්ඩලය ඔවුන්ට අවශ්‍ය සහාය ලබාදීම හා සුදුසු පරිදි යොමු කිරීම ඇතුළු විශේෂ මැදිහත්වීම් සිදු කළ යුතුය. දරුවන්ගේ රැකවරණය හා පෝෂණය පිළිබඳ පසුපරම් කිරීම සඳහා ගෘහ පිවිසුම් කළ යුතුය. අදාළ දරුවන් ඉක්මනින්ම සෞඛ්‍ය වෛද්‍ය නිලධාරීගේ අවධානයටද යොමු වන බවට පවුල් සෞඛ්‍ය සේවා නිලධාරීන් වගබලාගත යුතුය. අදාළ දරුවාට/පවුලට සමාජ, ආර්ථිකමය හෝ වෙනත් ආකාරයක හෝ සෞඛ්‍ය නොවන අංශවල රැකවරණයක් අවශ්‍යයැයි හැඟේනම් එම අදාළ පාර්ශ්වකරුවන් හා සම්බන්ධීකරණය තුළින් අවශ්‍ය සේවාවන් ලබාදීමට සෞඛ්‍ය කාර්ය මණ්ඩලය ක්‍රියා කළ යුතුය.

මෙම ගෘහ අවදානම් තත්ත්ව ඇත්දැයි හඳුනාගැනීම පහසු කිරීම පිණිස උදාහරණ ද සහිත පැහැදිලි කිරීමක් පහත දක්වා ඇත. **ප්‍රධාන රැකබලාගන්නා** යනුවෙන් මෙහි හඳුන්වා ඇත්තේ දරුවා සමග ඉතා සම්පව සම්බන්ධ සහ වදිනෙදා දරුවා රැකබලාගැනීමේ වගකීම දරන හා ඊට සහාය වන අයකු වේ. උදාහරණ වශයෙන් මව, පියා හෝ නිවසේදී දරුවා සඳහා සෘජුවම වගකියන පවුලේ සාමාජිකයකු හෝ වෙනත් එවැනි අයකු දැක්විය හැකිය.

1. දරුවා රැක බලාගැනීමට මව/පියා නොසිටීම:-

- a. පවුල හැර ගොස් තිබීම
- b. දෙමාපියන් වෙන්ව වාසය කිරීම/ නිතියෙන් වෙන්වී සිටීම
- c. ආයතනගත දරුවන් (උදා:- අනාථ නිවාසයක හෝ පරිවාස භාරයේ සිටීම)

2. ප්‍රධාන රැකබලාගන්නාගේ මානසික/කායික නොහැකියාව:-

- a. මව/පියා/රැකබලාගන්නා වයස අවුරුදු 18 ට අඩු අයකු වීම
- b. ප්‍රධාන රැකබලාගන්නාගේ යමක් අවබෝධකර ගැනීමේ හැකියාව අඩු වීම
මෙවැනි අයකු තුළ පහත ලක්ෂණ තිබිය හැකිය.
 - සාමාන්‍යයෙන් කෙනෙකු විසින් දැනගත යුතු බොහොමයක් දේවල් දැනනොගැනීම
 - සාමාන්‍යයෙන් දෙන උපදෙස් තේරුම් ගැනීමේ හැකියාව නැතිවීම
 - රැකබලාගන්නන්ගෙන් සාමාන්‍යයෙන් අසන තොරතුර වලට පිළිතුරු දීමට හැකියාව නැතිවීම
 - දරුවා පිළිබඳව දැනගත යුතු දේ නොදැන සිටීම: උදා:- ඒ ඒ වයසට දෙන ලද එන්නත් පිළිබඳව, දරුවාගේ අසනීප තත්ත්ව ආදිය ගැන නොදැන සිටීම,
- c. ප්‍රධාන රැකබලාගන්නා මානසික සෞඛ්‍ය ගැටලුවකින් පෙළෙන අයකු වීම
මෙවැනි අයකු තුළ පහත ලක්ෂණ තිබිය හැකිය.
 - උද්යෝගයක් නොමැතිවීම, හැඳුම් බර ස්වභාවයකින් සිටීම, කලකිරුණු ස්වභාවය, සමාජයෙන් හුදෙකලාවී සිටීම, දිවිනසා ගැනීමේ සිතුවිලි තිබීම ආදිය
 - ඔබ කියන දේ ගැන උනන්දුවක් පෙන්වීමට නොහැකි තරම් මහත්සි ගතියක් හෝ අමතකවීමේ ස්වභාවයක් පෙන්නුම් කිරීම
 - අසාමාන්‍ය හැසිරීම උදා:- අදාල නැති දේ කතා කිරීම, තනිවම කතා කිරීම, තනිවම සිනහවීම, අධික නොසන්සුන් බව, හේතුවක් නොමැතිව ඔබමොබ ඇවිදීම
 - මානසික රෝගයකින් පෙළෙන බවට ලිඛිත රෝග විනිශ්චයක් මගින් තහවුරු වී තිබීම සහ එම රෝග තත්ත්වය හොඳින් පාලනය වී නොතිබීම (ප්‍රතිකාර පැහැර හැරීම/පසු විපරම් සිදු කර නොතිබීම), මානසික රෝග ප්‍රතිකාර සඳහා කිහිපවරක් රෝහල්ගත වීම
- d. ප්‍රධාන රැකබලාගන්නා දරුවාට රැකවරණය සැලසීමට බාධා කරන ආකාරයේ කායික දුබලතාවයන්ගෙන් පෙළීම
උදා:- ශ්‍රව්‍ය, දෘශ්‍ය හෝ කථන ආබාධ, ඇවිදීමට අපහසු වීම වැනි වාලක ක්‍රියාකාරීත්වයේ දුබලතා

3. ස්ථීර රැකබලාගන්නෙක් නොමැති වීම:-

- සංවේදී හෝ සමාජයෙන් කොන්වීමට හේතු විය හැකි යම් කරුණක් නිසා
- නිවසේදී දරුවාගේ ප්‍රධාන රැකබලාගන්නා නිතරම වෙනස් වීම
 - දිවා කාලයේදී දරුවා බලාගන්නා ස්ථානය නිතර නිතර වෙනස් කිරීම

4. දරුවා කෙරෙහි අවධානය අඩු කරවන තරම්, රැකවරණය පිළිබඳ වගකීම් සම්භාරයක් දැරීමට ප්‍රධාන රැකබලාගන්නාට සිදුව තිබීම:-

ප්‍රධාන රැකබලාගන්නාට පවුලෙන් ලැබෙන සහයෝගයන් අඩු නම්, පහත දක්වා ඇති උදාහරණ වැනි තත්ත්වවලදී මෙම දරුවාට ලැබෙන රැකවරණය අඩුවීමට හැකි බව සැලකිල්ලට ගතයුතුයි.

- ඉතා ලාබාල වයසේ දරුවන් දෙදෙනකු හෝ ඊට වඩා සිටීම - උදා:- වයස අවුරුදු 2ට අඩු දරුවන් දෙදෙනකු හෝ වයස අවුරුදු 5ට අඩු දරුවන් තුන්දෙනකු සිටීම ආදී වශයෙන්
- මේ දරුවාට අවධානය අඩවුන්නට හේතුවිය හැකි ආබාධ සහිත දරුවකු සිටීම
- නිවසේ වෙනත් සාමාජිකයකුට තදබල රෝගී තත්ත්වයක් තිබීම (මානසික රෝගයක්, අංශභාගය හෝ ඔන්පල වීම වැනි) නිසා මේ දරුවාට අවධානය අඩුවීම

5. මව/පියා/ප්‍රධාන රැකබලාගන්නා/පවුල් ඒකකයේ අයකු මත්ද්‍රව්‍යයන්ට ඇබ්බැහි වීම:-

මත්පැන් හෝ මත්ද්‍රව්‍ය වලට ඇබ්බැහි වී සිටීම

6. ගෘහස්ථ ප්‍රචණ්ඩත්වය/ආරවුල්, දරුවා අපයෝජනයට හෝ නොසලකා හැරීමට බඳුන් වීම:-

- a. මව/පියා/ප්‍රධාන රැකබලාගන්නා ගෘහස්ත නිංසනයට බඳුන්වන්නකු වීම (විත්ත වේගිය/ කායික/ ලිංගික/ ආර්ථික/ සමාජයීය නිංසනය)
- b. නිවසේදී දරුවාට ගෘහස්ත නිංසනය දැකින්නට සිදුවීම
- c. දරුවා නිවසේදී කුමන ආකාරයේ හෝ නිංසනයකට ලක් වීම - උදා:- පරිහව සහගත වචන භාවිතය, ඉතා සුළු වරදකට පවා දරුවාට කැ ගැසීම හෝ දඬුවම් කිරීම (පහර දීම වැනි), ලිංගික නිංසනය
- d. සෘණාත්මක මාපිය බව - දරුවාගේ අනාගතය ගැන ධනාත්මක බලාපොරොත්තු නැතිවීම - උදා:- “අන්තිමට හිර ගෙදර තමයි මෙයා නවතින්නේ”, “මෙයා නම් මේ ගෙදර මොකක්වත් ඉතුරු කරන එකක් නැහැ” ආදී ලෙස හෝ ප්‍රමයාගේ දුර්වලතා / නොහැකියාවන් පිළිබඳ පමණක් කතා කිරීම
- e. දරුවාගේ ස්ත්‍රී පුරුෂ භාවය මත හෝ වෙනත් වෙනස්කමක් (එනම් පෙනුම, ආබාධයක් තිබීම වැනි) නිසා දරුවන්ට රැකවරණය දීමේදී මෙම දරුවා පිළිබඳව නොසලකා හැරීම හෝ මෙම දරුවාට අඩුවෙන් සැලකීම - උදා:- රැකවරණය සහ උත්තේජනය, ආරක්ෂාව, සැලකිල්ල, ආහාර හා පෝෂණය, අධ්‍යාපන අවස්ථා ආදිය ලබාදීමේදී අඩුවෙන් සැලකීම හෝ නොසැලකීම

7. ස්ථිර පදිංචි ස්ථානයක් නොමැති වීම:-

- a. රටෙහි අභ්‍යන්තර අර්බුද හෝ ස්වාභාවික ආපදා නිසා අවතැන් වූ පවුල්
- b. නිතර නිතර පදිංචි ස්ථානය වෙනස් කිරීම (උදා:- සංක්‍රමණික පවුල්, අභිකුන්ධිකයන්)
- c. විදි දරුවන්

8. දිළිඳුභාවය සහ ආහාර අනාරක්ෂිතභාවය:-

පවුලේ සාමාජිකයන් සෞඛ්‍ය හා පෝෂණ ගැටළු ඇතිවීමේ අවදානමකට හෙලන ආකාරයේ ඉතාමත්ම අසතුටුදායක වාසස්ථාන හා පිවන මට්ටමක් තිබීම හෝ ආහාර සුරක්ෂිතභාවය රහිත ගෘහ ඒකක

පහත ලක්ෂණ තිබිය හැකිය.

- පවුලේ සම්පූර්ණ මාසික ආදායම රු.20 000ට වඩා අඩු වීම (4 දෙනෙකුගෙන් යුතු පවුලකට)
- නිවසේ තත්ත්වය ඉතාමත්ම අසතුටුදායක වීම - තෙමෙන වහලකින් යුතු, බිම නිසි සේ සකස් නොකරන ලද, කැඩී බිඳී ගිය හෝ කුඩා පැලක් වැනි නිසි සේ තනා නැති ඉතා දිළිඳු නිවසක පිවත්වීම
- දරුවන්ට ප්‍රමාණවත් ලෙස ආහාර නොලැබීම, දරුවන්ට ආහාර වේල් මගහැරී යාම, වෙනත් නිවසකින් ආහාර ඉල්ලා ගැනීමට සිදු වීම, ණයට ආහාර ලබා ගැනීම හෝ ආහාර දූව්‍ය මිලදී ගැනීමට තමන් සතු දේ විකිණීමට, උකස් කිරීමට සිදුවීම හෝ ණය ලබා ගැනීමට සිදු වීම, පවුලේ කිහිමි හෝ සාමාජිකයෙකුට ආහාර අඩුවෙන් ගැනීමට සිදු වීම, මුදල් අගතිකකම නිසා හෝ වෙනත් පවුල් ප්‍රශ්නයක් හේතුවෙන් පෝෂ්‍ය ගුණයෙන් අඩු හෝ විවිධත්වයක් නැති එකම කෑම වර්ග දිගින් දිගටම ගැනීමට සිදු වීම හෝ ආහාර හිඟකම නිසා දරුවන් හොඳින් නොවැඩෙන බව සෞඛ්‍ය සේවකයන්ට පෙනී යාම වැනි ආහාර අනාරක්ෂිතබව හඟවන ලක්ෂණ

9. ඉතා අපිළිවෙල සහ අපිරිසිදු නිවසක් වීම:-

නිවසේ සාමාන්‍ය වාතාවරණය දරුවාගේ ආරක්ෂාවට හා යහපැවැත්මට අහිතකර වීම. - උදා:- නොසේද භාෂන හා වලං, ඉතා අපිරිසිදු නිවස, ඉතා අපිරිසිදු ප්‍රමුන්, නිවසේ වදිනෙදා කටයුතු සම්පූර්ණ කර නොතිබීම, මියන්, කැරපොත්තන් වැනි පළිබෝධකයින් බහුලව සිටීම වැනි නිවසේ පිළිවෙල ගැන නොසැලකිලිමත් බව හඟවන ලක්ෂණ මගින් මෙවැනි නිවෙස් හඳුනාගත හැකිය.

10. නිවසේ සමාජ විරෝධී ක්‍රියාකාරකම් සිදුවීම:-

- a. මව/ පියා/ ප්‍රධාන රැකබලාගන්නා අපරාධකරුවකු, වීම හෝ සාපරාධී ක්‍රියා නිසා පොලිසියෙන් අත් අඩංගුවට ගැනීම හෝ සිරගත වී තිබීම
- b. මත් ද්‍රව්‍ය හෝ නිතිවිරෝධී මත්පැන් ජාවාරම, ගණිකා වෘත්තිය වැනි සමාජ විරෝධී ක්‍රියාකාරකම් නිවසේ සිදු වීම